

kurdnasîn

Tîrmeh/îlon 2003

Hejmar: 6 Sal: 2

ÇALAKÎYEK ENSTÎUYA KURD YA BRUKSEL

JÎYANEK TENDURIST

PIRSGIRÊKÎN CIWANAN

LI EWROPA Û RÊYA ÇARESERÎ YÊ

SÎNORÎN DI MEJÎYÊN KURDAN DE HATINE
KİŞANDIN Û HÊVÎYA JI KURDISTANA BAŞÛR

14 DE ROL EN INVLOED VAN ZELFORGANISATIES
MET BETREKKING TOT
KUNST EN CULTUUR IN NEDERLAND

INLEIDING;

TOESPRAAK VAN MARTIN VAN BRUIJNESSEN
FOTOTENTOONSTELLING VAN HASSANKEYF
OP 17 SEPTEMBER 2003, DEN HAAG

JONGERENUITWISSELING 2003

RÊZIMAN - KIRDAR

HELBEST:
RÊWÎTÎYEK

NAVEROK/INHOUD

Kurdnasın organa KOÇ-KAK é ye.
u ji sê mehan careke derdikeve.
Kurdnasın is een uitgave van KOÇ-KAK
Kurdnasın verschijnt 4x per jaar.

Redaksiyon / Redactie

B. Baran
Leyla
Ferhat

Xebatkar / Medewerkers

X. Uso
Brûsk
Rojin
Zelal

Pergela Rupelan / Grafische Vormgeving

Şefik
Mehmet
Adar

Navnişana Redaksiyonê / Redactie Adres

KOÇ-KAK
Klarendalseweg 468
6822 GW Arnhem

Navnişana Postê / Post Adres

KOÇ-KAK
Postbus 1092
6801 BB Arnhem

E-mail

kockak@nistiman.com
redactie@nistiman.com

ÇALAKÎYEK ENSTÎUYA KURD YA BRUKSEL	5
JÎYANEK TENDURIST	7
PIRGIRÊKÎN CIWANAN LI EWROPA Û RÊYA ÇARESERÎ	9
SÎNORÊN DI MEJÎYÊN KURDAN DE HATINE KİŞANDIN Û HÊVÎYA JI KURDISTANA BAŞÛR	11
14 DE ROL EN INVLOED VAN ZELF- ORGANISATIES MET BETrekking tot KUNST EN CULTUUR IN NEDERLAND	13
INLEIDING; TOESPRAAK VAN MARTIN VAN BRUIJNSEN FOTOTENTOONSTELLING VAN HASSANKEYF OP 17 SEPTEMBER 2003, DEN HAAG	17
JONGERENUITWISSELING 2003	20
RÊZIMAN - KIRDAR	22
HELBEST: RÊWÎTİYEK	26

ÇALAKÎYEK ENSTÎUYA KURD YA BRUKSEL

B.Baran

Îsal Enstituya Kurd ya Brukselê ji bona hînkarî û hevnaşîna ciwanan projek amade kiribûn. Hinek ji ciwanên KOÇ-KAK ê jî besdar bûn. Ez bi xwa jî yek ji çavdêrên ciwanan besdarê vê proja hanê bûm. Ji ber vê jî ez dixwazim lîvir bi hawekgelek kurthinek agadarîli servê çavdêriya xwe bi we repar bikim.

Berya vê piroja hanê ez dixwazim bi hawek gelek kurt Enstituya Kurd ya Brukselê bidim nasîn. Enstituya Kurd avayîyek kurd ya pêşî ye ku li Belçîka hatîye avakirin. Di destpêkên salên 1980 yî de ji alîyê çend kurdêñ welatperwer ve bi navê TÊKOŞER komelek kurd hat ava kîrin.

TÊKOŞER di warê sîyasetê de bi tu rêxistinî ve girêdanê wê tunebû, yanê wek bi civakî dîbêjin; komelek serbixwe bû. Kesêñ amadekar jî ger têkilîya hinek jiwan bi rêxistinan re hebû jî di karê xwe yên komelê de bi hawek pir balkêş û bi berpirsiyarek mezin ve bê alî tevdigerîyan.

Komelê bi navê Têkoşer kovarek jî derdixist. Ev kovar jî li ser bingeha agadarî dayîna rewşa kurd bû. TÊKOŞER ji alîyek ve li gor hêza xwe xebata çandî dikir û ji alî dinjî giranî dîda ser pêwendîyên fermî û nefermî yên derve daku karibe ji bona tevgera kurd feydek bidestxê û ew bi xwe jî bibe cîyê agadarî û têkilîyên navbera civaka kurdû hêzên fermî û yên nefermîyên li Belçîka.

Di wê demê de tengasîyên mezin li pêşîya xebata kurdan hebû. Li Belçîka jî wek gelek deverêñ din yên Ewropa civaka kurd li derveyî xebata rêxistinî bû. Êrisêñ giran ji derveyî civaka kurdû ji nav civaka kurd li ser TÊKOŞER hebûn.

Ji bona Enstituya Kurd karibe xwe biparêze û xebata xwejî firetir bike, pêwistîyek xwurt bi alîkarî hebû. Di wê demê de em bi xwe him wek kesayetî û him wek Komela KOÇ-KAK piştgîrê TÊKOŞERÊ bûn.

Her ku çû xebata têkoşer firetir bû. Têkoşer bû navnîşanek agadarî û pêwendîyê li Belçîka. Ci di warê pirsigirêka civaka Kurdêñ li Belçîka û gi li ser rewşa Kurdistanê agadariyêñ Têkoşer û yek girîng digirt. Lî xebata wê têrnedikir û hêjî divîya firetir be. Me vê rewşê nîqaş kir û em bi hawek gitî gihiştin bawerîyek ku pêwistî bi ENSTITÛ bûyînê heye. Ji xwe TÊKOŞER di fermî de avayîyek navnetewî (Ewropî) bû, Enstitû jî divîya navnetewî be.

Li ser vê rewşê destûr û bernama TÊKOŞER hat guhertin û navê wê bû ENSTÎUYA KURD LI BRUKSEL. Endamêñ me ji gelek welatêñ Ewropa hebûn û her weha niha jî wehaye..

Mixabin her çend xebata Enstituyê pêş ve çû, hinek nexweşî jî di nav Enstituyê de derketin ser ruyê avê. Hinek alozî dinav Enstituyê de rû dan. Seroka Enstîyi mixabin ji ber alozîyêñ hundurî dev ji Enstituyê berda û pêre jî, hinek veqetandinêñ din çê bûn û hinek endamêñ nû hatin nav xebata Enstituyê. Ev bi xwe xweser mijareke, ku rewşa rêxistinîya civaka kurd li Ewropa çawa û di nav çi astengan de dubuhure. Hestêñ civaka me li hember xebata rêxistinî ci ye? Helwesta civaka me, li hemberê xebata rêxistinî çawaye?

Tevî erêni û nehêniyan ve, tevî gelşên ku wê buhurandin Eenstitû di xebata xwe de her ku cû firetir bû, xebata wê geştir bû. Ez hêvidarim ku her ku here xebatê hemû avahîyen kurdan berbipêş herin, karêن wan geştir û bibertir bin. Wek li jor jî min dîyar kir têkilîyên nav me yanê KOÇ-KAK û Enstituya Kurd li Bruksel ê ji avabûniyên xwe û pêve hebûn û ew têkilî berdewam in. Her du avahîyen kurd di gelek xebatê xwe de bihevre xebitîne, çalakîyên hevbeş amade kirine, besdarêن xebatê hev bûne û bidin jî. Îsal jî dibin çarçova xebatek weha de komela KOÇ-KAK besdarê xebata Enstituya Bruksel bû. Her weha van çalakîyên hanê gelek caran ji alîyê KOÇ-KAKê ve jî hatine amade kirin û Enstituya kurd jî besdar dibe. Xebatê weha yên hînkarîyê wê her bêن domainin jî. Ez hêvidarim ku têkilîyên navbera hemî avayîyen kurdan bi hindikayı li Ewropa her ku here baştir û xweştir bibe. Têkilîyên rêxistinêن kurd çend xweş be berjewendîyên wan jî wê baştir bibe û xebata wan jî wê bibertir bibe. Ev fêdekî gelek mezîn e ji bona tevgera azadîya Kurdistanê û fêdeyek gelek mezîn e ji bona xwedî li civaka kurd ya li Ewropa derketin û çareserkirina pirsgirêkên wêye.

Armanca vê çalakîya hanê him hevnaşîna ciwanêن kurd ji gelek welatêن Ewropa û him jî bi semînerêن cuda, cuda zanyarîyek bidin wan ciwanan û fersenda bi hev re niqaşkirina rewşa xwe û welatêن ku lê dijîn bixin ber çavan û ji rewşen ciwanêن kurdan yên cuda tiştek hînbibin.

Carek ji bona ciwanan; demek dirêj li dervayê malê, heta li derveyî welatê ku lê dijî xweser mayin bix we guhertinek mezîn e. Ciwan bi hawek sererast ji devê ciwanêن wek xwe rewşa ciwanan ji welatên cuda dibihîsin. Xwe bi xwe niqaşa rewşa jîyana xwe û jîyana ciwanêن wek xwe dikin. Dostanî û hevaletiyyêن teze peyda dikin. Bi nasîna ciwanêن din xwe jî bêtir nas dikin. Ji alîkî din ve jî li ber hevnaşîn û geryanan bi semînerêن taybet tiştinêن nû jî wer digirin.

Ji bona min van çalakîyên weha bi gelek warî ve şûna hînbûyînîne. Pêwistîya me bi her warî ve bi nasîna civaka xwe he ye. Têkilî bi ciwanan re danîn, bi wan re rewşa wan ya taybet û rewşa ku ew têde dijîn niqaş kirin, ji bona nasîna civakê gelek girîng e. Dibe ku tiştek bi ciwanan hînkirin xweşiyek bide meriv, lê ji wan tişt hînbûn şûna şanazîyek û kêfxweşiyek pê hempa ye. Ji ber ku

ciwan bi çavek din civakê dibînin, ji me cudatir çavdêrî li civakê dikin, gelek tiştên ku em fêm nakin ew dikarin bi hawek asan bi me bidin fêm kirin. Bi vî hawî em bi xwe dikarin têkilîyên cuda bi ciwanan re deynin, wan çêtir fêm bikin da ku bi asanî tevgerêن wan bipejîrinin û wan ji talûke û kortalêن civakî dûr bixin.

Gelek caran ciwan pirsgirêkên xwe yên ku li mala xwe, li derdora xwe nikarin vekin, nîqaş bikin, qencî û xirabîyên civakê ji hev derxin, li deverêن cuda dikarin nîqaş bikin, rewşa civakê bêtir fêm bikin û bidin fêm kirin. Gava ciwan civaka xwe dinasin, jîyan û têkilîyên civaka xwe fêm dikin, bi hawek dikarin dê û bavê xwe jî baş binasin û têkilîyên çêtir bi wan re deynin. Gava ku têkilîyên baş di nav malbatê de hebin pirsgirêkên malbatê bi tevayî û bi hawek taybet jîpirsgirêkên ciwanankêm dibin.

Her çend di honandina çalakîyê de hinek kîmasîyên piçûk jî hebûn, wek cî ji bona çalakîyên weha ne gelek kîrhatîbû, xizmeta deverêneewçend bi rîkûpêk bû. Lî dîsa jî çalakî serketî bû. Ciwanên besdar him firsenda têkilîyan bi hevre dîtin, him gelek deverên balkêşen Belçika dîtin û agadarîyên balkêş jî li ser wan deveran hînbûn. Li gel bernamên çalakîyan ciwan têra xwe gerîyan jî.

Li gor têkilîyên xwe min dît ku ciwan ji vê çalakîya Enstituyê tevî hinek rexnên piçûk kîfxweşbûn. Dînev xebatek weha berfire de hebûna hinek kîmasîyan jî li ber çavan nayê û meriv hîvî dike ku di çalakîyên pêş de wê bêن kîm kirin.

JÎYANEK TENDURIST

X. Üso

Di vê serdema şaristanîya hemdem de, welatên ku di warê aborî, çandî û teknolojîk pêjde çûne, bi taybetî welatên Ewropa, endamên civaka xwe hîn ji zaroktî de bi zanîyarî perwerde dîkin. Ev welatana, di warê jîyanek tendurist ya bi zanîyarî roj bi roj geş dibin û pêşve diçin. Helbetpirsgirêka me ne rewşa pêşveçûn û pêşveneçûna van welatan e; pirsgirêka me, di vê serdemê de, şeweya jîyana civata Kurde.

Helbet li Kurdistanê, rewşa jîyanek bi tenduristî zahmet e û mirov di kane bibêje, gelê Kurd bi her warî rewşek xerab dijî: egera vêna jî, Kurdistan bi sê parçeyên xwe ve mêtîngeh e û ji alî métinkaran ve aborîya wê tê talankirin û bi zanîn ji her warî de bi şûnde hatîye/tê hîştin. Ev jî bûye egera ku di gelek waran de mirovên Kurd ne di zanînajîyanek tendurist deye.

Gelek malbat û mirovên Kurd û piranîya biyanîyên din jî, tevlî ku li welatên Ewropa xwediyê hinek îmkanan e, lê bi gumana min bi giranî, guh nadîn tenduristîya xwe û zarokênxwe.

Bi tenduristî jîyan, pîralî ye: bi aheng xwarin û vexwarin; şuştin û veşuştin, piştî her xwarinê firçekirina diranan; rûyên xwe ji Jahr(toksîn), vayrus, mîkrob û bakterîyan parastin: hîyen û sterîzasyon; tevger û lebata ji laş re pêwîst: spor; di warê psîkojîk de, tunebûna pevcûn, lêdan û geremola nav malê; zarok, bi hejmerk li gorî karîbûnê, bi aheng xwedîkirin, perwerdekirin û di dema xwe de anîna dînyayê; li gorî pêwîstîya laş, dan û stendîna kalorî, proteîn, rûn, şekir û vîtamînan, di dema xwe de raketin, ji xew rabûn, çûna destavê; bi pîvan çay, qahwe vexwarin, an dûrî çixare û alkol û madeyên tevizandinê man, jîyanek dirêj û bi tenduristîli pêşîya mirovan vedike.

Îro li dînyayê nexweşîya herî zêde qelewbûn tê dîtin û qelewbûn egerê gelek nexweşîyan e: nexweşîya movikan, ya masûlke û rehan, ya bêhnîkandin û dil û hwd ye.

Bi aheng xwarin û vexwarin, yan xwe xwedîkirin: divê her mirovê gehîstî, berî ku ew yan zarokêñ wî/wê nexweş bikeve, zanibe ku pêwîstîya laşê mirov rojê ji çend litre av, çiqas mîneral, kalorî, vîtamîn, proteîn û şekir heye.

Heger pîvana vana nizanibe, kîmanîya her yekîji vana yadi laşê mirov de, dikane bibe egerê nexweşîyekê. Ji bo ku li gor pêwîstîya laş, mirov bixwe û vexwe, wê gavê divê mirov zanibe di ci xwarin û vexwarinê de, bi ci pîvanê, çiqas kalorî, vîtamîn an madeyên din hene.

Divê her mirov zanibe, mîkrob, bakterî, vayrus ci ne, ji ci çê dibin, bi ci awayî belav dibin û derbasî laşê mirovan dibin. Gelek rûyên ku mirov xwe ji vana biparêze hene: bi zimanê biyanî wek sterîzasyon û dezenfekte têt bi navkirin. Rêya bingehîn paqîjî ye.

Mirovên ku karekî bike, destênen xwe bide tiştên ne paqij, yan biçe destavê û bi avê xwe paqîş bike, heta destê xwe bi madeyekî sterîz neşo, bakterî ji destê wî/wê naçin û piştî destê xwe bide ci, ew bakterî derbasî wir dibin û bi lez zêde dibin, xerabûn û nexweşîyê bi xwe re tînin.

Her dahnê ku mirov xwarinekê buxwe, divê bi misogerî diranên xwe flîce bike, çimkî hurikên xwarinê yên ku di nava diranan dimînin, heta dahnekî din bakterî jê çê dibin; ew bakterîyana, berêberê dibin egerê kurmibûn û xerabûna diranan û piştre dibe egerê nexweşiyê dev, gewrî, behîvokû hwd.

Her berhemên xwarin û vexwarinê ku mirov ji bazar yan ji dikanan bikire, divê mirov li dema bikaranîna wan binere û piştî ku ew berhemana stendin jî, divê balkêş bin ku berîya dema wan biqede, wan bikar bînin. Xwarin û vexwarin, hemû demek wanya bikaranînê hene; ger ku ew dem derbas bibe, ya bakterî jê çêdibe, yan jî kufik(toksîn) davêjê; piranî vana bi çav nayêñ dîtin, lê di laş de dibin egerê jardadayîbûn û gelek nexweşyan.

Ji bo fêkî û şînkahîyan jî ev qaîde derbas dibe: demek tezebûna fêkî û şînkahîyan hey e; heger kufika wan bi çav neyê dîtin jî, çîqas tezebûna wan winda bibe û kevn bibin, ewçend jî vîtamînên wan kêm dibin. Fêkî û şînkahîyêñ bazaran yê erzan jî bi piranî yên dema wan derbasbûne û vîtamînên wankêm bûne.

Çi vêkî û şînkahî, ci jî hemû xwarinê servekirî dibin, divê baş bêñ şuştin, hinek jî divê baş bêñ kelandin. Hema hema hemû şêweyêñ fêkî û şînkahîyan hem di lem û daran de, hem jî gava davêjin búzxanan bi madeyêñ kîmyawî(jahrî) têñ dermankirin; loma divê tu carî bêsuştin û bêqeşartin neyêñ xwarin.

Ji bo tenduristiya mirov piştî xwarin û vexwarinê, tiştê herî girîng tevger û lebat, yanî spor e. ji bo têroksîjen têkeve nava xwînê û bezê bi zerar bihelîne, yan xwînê ji toksînan paqîş bike û bi rîya xwêdanê bavê der, ji bo rehan paqij û zînde bike, yan masûlkan xurt bike, kirina sporê pêwîste.

Katjimêra laş bixwe hey e: ev katjimêr, xwe li gora şêweyê jiyana mirov eyar dike. Birçîbûn û tihbûn, xewhatin û şîyarbûn, destav hatin û hemû pêwîstiyêñ laş, bi katjimêrek bedenê têt eyarkirin û hiskirin.

Tenduristîya mirov ya ramîyarî, psîkolojîk û fizîolojîk, bi vê eyarê re, ji nêzîk ve girêdana wê hey e. Gava mirov di demêñ bêaheng bixwe û vexwe, rakeve û rabe, destava wî/wê bêt û nere, dibe egerê xerabûna katjimêra laş.

Kesêñ ku çixare û madeyêñ tevizandinê bi kar tînîn, an zêdeyî edet alkol, çay û qehwe vedixwin li rastî gelek pirsgirêkên tenduristî û nexweşyan têñ. Dibin egerê zêde qelewbûn, zêde lawazbûn, nexweşiyêñ pişik, kezeb, dil, mahd, rovî û gelek şêweyêñ qansêrê.

Ji bo gehîştina zanîna vana, divê mirov perwerde bibe. Rêyên hînbûnê jî ev in: divê mirov pirtûk û kovarêñ li ser van mijaran bîxwînîn, bernamêyêñ radyo û televîzyonan yê li ser van mijaran gohdarî bikin, yan serî li pîspor û saziyêñ agahdarîya van mijaran bîdin.

Dewletêñ ku gelek biyanî lêdijîn jî, pêwîste ku bi zimanê wan biyanîyan weşan û bernameyêñ pêwîstyêñ di vî warî de biweşîne. Em dizanîn ku li Hollanda bi Erebî û Tirkî weşan têt kirin, lê bi Kurdi tune ye.

PIRGIRÊKÎN CIWANAN LI EWROPA Û RÊYA ÇARESERÎ

Xalit

Ji bo ku rewşa her ciwanî ne wek hev e, pirsgirêkên wan jîji hev cuda ye. Lê ez' ê li ser pirsgirêkên gelempêrî bisekinim.

Piranîya pirsgirêkên ciwanan ji rewşa malbatê û ji helwestê dê û bav dest pê dîke.

Berî her tiştû, normên civata Kurd û divatê Ewropa bi gelek awayîji hev cuda ye. Di warê aborî, kulturî, huqûqî, dînî, exlaqî û hwd. pirvekirî ev cudahî xwerê didin.

Malbatên Kurd, bi gelempêrî ji bo pirsgirêkên aborî û rewşen sîyasîya wek karker, yan jî wek penaber hatine Ewropa. Lê çand, hînbûyîn, exlaq û bawerîyê xwejî bi xwe re anîne. Bi piranî dê zarokan tîne û li mal li wan dinêre û bav jî dixebite ku peran qezenc bike.

Lê hinek jî ku zarokên wan yên hûr tune be, dê û bav bi hev re diçê kar. Heta demekê qanûnen pêwîst e ku zarok biçin dibistanê. Loma li mal, dê û bav li gorî çand, zanîn û bawerîya xwe zarokên xwe mezin dikin, lê li dibistanan jî Ewropî, zarokan li gorî fêde, bîr û bawerî û çanda xwe perwerde dikin.

Ewropî giraniya xwe didin ser entegrasyona (kelandina) zarokên biyanîyan ya bi civaka xwe re. Zarokji mezinan hêsanter bi civaka ku tê de mezin dibe ve dikele û dikevehengê.

Dê û bav jî li hember civaka biyanî dikeve hundir xweparastinekê, tevlî hinek guhertinan, bi giranî dl hundir qalikê civata xwe ya ku jê hatiye dijî loma di hundir demê de civata wan jî tê guhertin, lê ew di şûna xwe de dimîne û ji civaka xwe jî bi şûnde dikevin.

Loma daxwaz, lênerîn, bijartin û şêweyê jiyana bav û dê û zaroyan an ciwanan ji hev dûr dikeve. Ev jî di nav wan de dîbe egerên nakokî, pirsgirêk, şer û dûrketinê. Ev rewş, carna bûyerên dramatîk, carna jîyêñ trajîk bi xwe re tîne.

Pêwîstîya her ciwanî ji têkelî, hevaltî û dostanîya ciwanên hemtayênderdora xwe heye. Her ciwan, di tevgera jiyanê de, bi giranî hemtayêndew yênu ku pêwendîya wî bi wan re heye, ji xwe re pîvan û mînak digire dixwaze bi hevalên xwe re di hundirahengê de be ûji alîwan de bêecibandinû rûmetgirtin.

Loma dixwaze şêweyê porê wî/wê, sol, cil û hemû alavêñ karanînê mîna yên hevalên wan be. Mîna her hevalên xwe yên Ewropî, ew jî dixwaze di warê hisî de, ji cinsê hember bibe xwedî heval. Lê ev daxwaz û pêwîstîyen ciwanan, bi lênerîn, bawerî û daxwazên bav û dêyan re li hev nake.

Ji bo ku rewş û mercên têde ne, her çiqas ciwan dixwazin daxwaz û pêwîstîyen xwe bi dê û bavêñ xwe bidin têgehîştin jî, gelek caran dê û bav li wan gohdar nakin, di wan nagehîjin yandaxwazên beradayî dibînin û bi wan re dixeyidin.

Ew ciwan jî dîgehîjin encama ku dê û bavêñ wan ya bêhiş û famkor in, yan jî nezan û paşverû ne. Hinek bav û dê jî, ji kar û pera pê ve tiştekî din nafikirin û qet bi zaroyêñ xwe ve têkeldar nabin, zaroyêñ xwe bera kuçê didin.

Gava ku ew nebînin an nebîhîzin ku zaroyêن wan ci dike, ji wan re ne derd e, lêgava dît an bihîst ku zaroyêن wan ji dervî normên wan tiştek kîr, wê gavê ya wê durûtîyê bikin û şireta li zaroyêن xwe bikin û bêjîn “tişte ku hûn dikin, bila kes nebîhîze”, an jî wê bi şiddet li wan bide û wan ceza bike.

Ev jî dibe egerêن pirsgirêkên psîkolojîk, durûtî, derewkirin, bêşexsîyetî û ji civaka xwe dûrketa ñina wan ciwanan. Hinek ciwan êdî bi temamî ji dê û bav bi dûr dikevin, dilê xwe ji malbat û civata xwe re digire, hinek dixwaze mîna endamekî civaka Ewropî bê dîtin, hinek jî serî li hemberî her normê hildide û di hundir keft û lefta pisgirêkên psîkolojîk li rêyêن xwe û civakê cezakirinê ñigere an dest bi karanîna narkotîkê dikin, anjîqumar, dizî û serserîtîyan dikin.

Ji ber çanda eşîri an feodalî, ji bo malbatên Kurd cudahiya keç û kur jî heye: kur di gelek kiryarân de serbestir e lê keç di tu kiryarêن xwe (yêñ derve û hundir) de ne serbest e û bi temamî di bin kontrolê de ye. Ku law porê xwe çawa kur bike, ci cilî li xwe bike, li ku rabe û rûne, kengî bê mal an neyê, bi kîjan jin û keça Ewropî re bide û bistîne, pir ne xem e, an tê tehamulkirin (daqurtandin) lê evana yek jî ji bo keçan nayê pejirandin û qedexe ne.

Gelek malbat ji bo egerêن cuda ji keç û kurêن xwe re bûk û zaveyan ji welat tîne. Ev jî dibe egerê gelek pirsgirêkan.

Bi piranî law li hember daxwaza malbatê derkeve, pir pirsgirêن mezin çenabe pir pir pêwendîya wî û malbatê ji hev qut dibe. Lê keç bixwaze vî mañî bi kar bîne, gelek caran dibe egerê lêdan û carnajî kuştina wê.

Piştî ku malbatekê dev ji welatê xwe bera da û çû welatekî bîyanî, bixwaze-nexwaze bi rûmetêñ xwe yêñ civakî re jî dikeve hundir biyanîtîyekê. Divê rewşa nû baş binîrxîne, hêz û rastîya xwe di ber çav re derbasbike û piştîre bibe xwedîyê helwestekê.

Rewşa ku zarokêñ wan têde ye, divê baş binîrxîne her daxwaz û kiryara wan girîng bibîne divê bi pirsgirêk û xebata zarokêñ xwe ya di her warî de têkildar bibe. êkêñ xwe bi wan re par bike. Bav û dê, an zaroyêñ ku bixwazin ji netewetî û çanda xwe dûr nekevin û hinek pirs-

girêkêñ di van waran de çareser bikin, divê bi komik, komele û rêxistinêñ civata xwe re di nava pêwendîyêde bin.

Mirov li gorî mercêñ jiyanê dirame (difikire) û tevdigere, gava ku yên tên Ewropa, divê bîzânebi ñina ne dikane li gorî xwe meroêñ Ewropa biguhere û ne jî dikane di her warî de li gorî daxwaza xwe biji.

Loma ger yek bixwaze bawerî, huqûq, çand û edetêñ civaka xwe bîdomîne û zarokêñ xwe jî werê mezin bike, divê ya ji welatê xwe neçi deverek biyanî, yan jî piştî di rewşê gehîş, divê bi lez vegere welatê xwe. Tevlî van rastîyan, yê ku nexwazi ji Ewropa biqete, divê li gorî mercêñ Ewropa xwe eyar bike û tevbîgere.

SÎNORÊN DI MEJÎYÊN KURDAN DE HATINE KIŞANDIN Û HÊVÎYA JI KURDISTANA BAŞÛR

X. Uso

Weke ku tê zanînîn, bi peymana Qesra Şêrîn di 1516 an de, Kurdistan ji aî împaratoriyê Osmanî û Safewî hat dagîrkirin û parvekirin; yanî Kurdistan bi darê zorê ji aî du dewletên dagîker bû du parce û li ser erda Kurdistan sînor hat Kişandin û defakto gelê Kurd bû du parce.

Cara dudoyan jî, di 1923 yan bi peymana Lozan'ê, di navbêna Brîtanya, Fransa, Tirkî û Îran de Kurdistan ji nû de hat parvekirin û Kurdistan bû çar parce. Piştî ku bîrîtanya û Flînsa li gorî berjewendîyên xwe li Rojhelatanavîn dewletên bi xwe ve girêdayî ava kîrin û di warê îdarî û leşkerî de vekşîyan, parçeyên Kurdistanê yên di bin dagîriya Fransa de ket bin nîrêdewleta Sûrî û yê di bin dagîriya brîtanya jî, ket bin nîrê dewlata Iraq.

Wan dewletan di warê leşkerî, sîyasî û aborî ji nû de Kurdistan dagîr kîrin; hebûna gelê Kurd ya civakî, çandî û dîrokî încarû qedexe kîrin. Li ser ziman û çanda Kurd, bi awakî sistematîksiyaseta bisavtinê meşandin.

Çi gavê gelê Kurd, li hemberî vê sîyaseta dagîkeran ya rûxandin û tunekirinê derketîye, serî hildaye û dest bi têkoşînê kîrîye, dagîkeran bi dijwarîyek hovîti êrîşî gelê Kurd kîrîne, ew di tevkujî û işkenceyên giran re derbas kîrine, dîl girtine û koçbar kîrine.

Ji bo ku gelê Kurd nikaribe doza mafê xwe bike, carek din serî hilnede û berxwe nede, zivêr bibe û ji taqet bikeve, dagîkeren Tirkî, Iraq, Sûrî û Îran li ser sînorênu ku Kurdistan parce kîrine û gelê Kurd ji hev qetandine, têldirk kişandine, mayin danîne, di ber hevde qereqol û kemînê leşkeran danîne, têkilîyên civakî, çandî û aborî, hevdîtina malbatan û zewaca keç û kurên Kurd qedexe kîrine. Ji bo ku civata Kurd bi temamî bihelîne, navênu Kurdi yên mirovan, gund, bajar û hemû navênu erdnîgarî qedexe kîrine û navênu bi zimanê fermî li wan kîrine. Bi qanûnî û li hemû saziyên fermî, Kurdi qedexe kîrine. Li saziyên fermî, leşkerî û dibistanan yên bi Kurdi axifîne hatine ceza kîrin. Gava ku ev jî têr nedîtine, dest pê kîrine nasnameyên xwe yên fermî ji Kurdan bi şûnde girtine û Kurdi di welatê xwe de wek bîyanî û penaber hatine rîdan; Bi darê zorê erdê Kurdan ji wan hatine stendin, ji mal, gund û warê xwe hatine qewirandin û malbaten netewa serdest yên biyanî li ser ax û av û warê wan hatine bi cîhkîrin. Li cihênu ku gelê Kurd ji nû de serî hildaye jî, zevîyên wan hatine şewitandin, pez û dewarênu wan hatine kuştin û talankîrin, mal û gundênu wan hatine hilşandin û rûxandin û bi darê zorê dîsa koçber bûne.

Dewletên dagîker, li hemberî gelê Kurd, bi awakî profesyonel û sistematîk hertim ketine hundir çalakî û ragihandinek dezenformasyonê: di nexşe, televîzyon, radyo, rojname, kovar û pirtûkên xwe de, bêşâşkirin û bi balkêşî û heta gengazbe, tu carî navê Kurdi û Kurdistan bi kar neanîne û yên bi şâşî an bi zanîn anîbin ser zimanê xwe jî, êrîş kîrinê û ceza kîrine. Ji bo ku weşan û çapemenîya Kurdi qedexe bûye, civata Kurd hertim pêwîstî xwendin û gohdarîkîrina ragihandinê mêtinkaran maye; pêwîstî hatîye hîstîn ku biçe leşkerî û dibistanen mêtinkaran û serî li hemû sazi û dezgehîn mêtinkaran bide.

Ji bo mirovek jîyana xwe ya rojane bidomîne, pêwîst bûye ku nasnameya dewleta mêtinkar ya ku nasnameya wî ya rastî încar dike werbigire. Ji bo ku serî li endamê malbata xwe ya li pişt xeta sînor maye bide û wan bibîne, pêwîst maye ku pasaporta serdestan werbigire.

Fermîtiya dewletê cîhanê jî hebûna welat û gelê Kurd nas nekirîye. Tevlî ku em ji bo azadî û serxwebûna Kurd û Kurdistanê li hemberî mêtinkaran ditêkoşin û wek penaber diçin Kîjan dewleta cîhanê jî, ew dewlet hebûna netewa me bi fermî nas nekirîye û li ser navê nasnameyên wan dewletê mêtinkar me qeyd dikan.

Di warê aborî, siyasi, çandî û perwerdeyî de, dewletê mêtinkar, heta ku gengaz be, civata xwe pêş ve xistine, lê berevacî vêna, bi zanîn civata Kurd bi şûnde dane hîştîn: ev jî dibe egerê ku civata serdest baqil, jîr, zana, medenî û pêşdeşûyî rê bide, lê berevacî vêna, bûye egerê ku civata Kurd jî bêhiş, hov û nezan şanî bide; û zorga kirine ku her Kurdek "ji ber Kurdbûyina xweşerm bike".

Ji bo ku li tu parçeyê Kurdistanê Kurd, wek dewlet ne xwedîyê statuyekê bûn, li Kîjan parçeyî tade, zordarî û qirkirin bi serê Kurdan hatibe, birayêن wan yên li parçeyên din li gor daxwaza xwe nikarîbûne, yan mêtinkaran nehîştine li wan xwedî derkevin. Demek dûdirêj Kurd bi her warî bêxwedî û bêparastin mane.

Piştî vê rewşa ku gelê Kurd tê re derbas bû, hestêن Kuradan yên neteweyî derbêñ mezîn xwarin û qels bûn. Tevlî ku beşekî civata Kurd bi rik û berxwedarî Kurdbûniya xwe parast jî, lê beşekî ji siyaseta mêtinkaran re serî tewand û ji ber Kurdbûniya xwe fedî kir.

Îro Kurdêñ wek karker yan wek penaber çûne dewletên biyanî, gava ku yekî fermî an ne fermî ji yekî Kurd dipirse û dibê; "Tû ji kî derê ye?", dibê; "Ezji Tirkî (Sûrî, Iraq yan Îran) me/im (!)".

Tevlî ku li welatên bîyanî, astenek li ber gotina ku Kurdek bêje; "Ez Kurd im û ez ji Kurdistan im!" tune ye jî, ji ber egerêñ ku me li jor daye xwîyakirin, nabêjin em Kurdin.

Kurdê her parçekî ku behsa Kurdêñ parçekî din dikan, dibêjin; "Kurdê Tirkî an Tirka, Kurdê Sûrî, Kurdê Iraq an Kurdê Îran": Ji xwe daxwaza mêtinkaran ev e ku Kurdê Kurdistan tune be û ji holê rabe, ku doza mafê welatekî û

netewa ku li ser wî welatî dijî neyê kirin û ev nav ji holê rabin û bêt jibîkirin; em jî vê daxwaza mêtinkar û mijokdarêñ xwe pêktînin.

Her hurgelekî li dewletek Ewropa, jê re mafê bi zimanê xwe xwendina zarakan, bi zimanê xwe weşana radîyo û televîzyonê hatîye dan; lê tevlî ku hinek dewletê Ewropa mîna ku mafê bi zimanê dayikê xwendinji hûrgelan re nas kiriye, ji Kurdan re jî naskirîye; lê piranîya malbatêñ Kurd heta îro wek civatek Kurd ne xebitîye ku vî mafî bikar bîne. Ya din jî, hejmara Kurdan ya li Ewropa ne xwanê ye: ji bo ku Kurd, li ser hejmara Tirk, Ereb û Farisan hatine rêdan an xwe rê dane, ne zrokêñ Kurdan dikanin bi zimanê dayika xwe perwerde bîbin û ne jî mafê weşana radyo û televîzyonê ji Kuradan re hatiye naskirin.

Heta ku hinek Kurd di malêñ xwe de jî bi tirkî an bi zimanekî din diaxifin. Piştnavêñ ku dewleta Tirk bi darê zorê li wan kiriye, gelek di derêñ ne pêwîst jî bi şanazî bi kar tînin! Qaşo hinek ji van kesan sîyasetmedarıya Kurdistanî jî dikan.

Weke ku Kurdêñ yek parçeyî di nav xwe de ne xwedîyê yek komele û sazîyên neteweyî û çandî ne, Kurdêñ her parçeyên Kurdistanê jî ji yên parçeyên din cuda li hev dicivin û komeleyên xwe saz dikan. Bi piranî Kurdêñ perçakî ji yên din dûr û biyanî ne. Werê ku peywendîyên hinek "Kurdan" bi civata netewa serdest re, ji birayêñ wanî Kurdêñji parçeyên din, bêtirin. Dikandarêñ Kurdan jî hebe, lê li ba dikandarêñ ji netewa serdest sentek jî erzantir be, diçin ji ba wan qûtêñ xwe dikirin: û kes narame ku ev pere dikevin banka û xezîna dewleta serdest, dibe fişek û birayêñ wan pêtêñ kuştin!!

Meriv dikane bêje giranîya Kurdan li malêñ xwe, ji telewîzyonêñ Kurd û bîyanîyan bêtir, li telewîzyonêñ Tirk, Ereb û Farisan temaşe dikan û di bin bandora çand û îdeolojîya mêtinkarêñ çavşor û zordar diramin û tevdigerin. Tevlî ku navê Kurdî hatiye qedexe kirin, hîna jî gelek Kurd navê tirk, ereb û farisan li zarokêñ xwe dikan.

Wer xwanê ye ku heta kertekê, mêtinkarêñ Kurdistanê di vê sîyaseta xwe ya zordarî û hovîtîyê de serfiraz bûne: mêtinkarêñ bi darê zorê sînorêñ di nava Kurdistanê re kişandine û gelê Kurd di hundir van sînoran hefs kirine, di nava demê de, di "mejîyêñ Kurdan" de jî van xetana bi cîh kirine!!! Ev rewş, encama helandin

û qedandina netewa Kurd bi xwe re tîne! Lewra reng û dînê Kurdan û neteweyê serdest yek in, ji xwe ci çanda me ya ku hey e, serdestan wergirtine, bişaftine û ji xwe re kirine mal, gava ku zimanê me ji bidin ji bîrkirin û me ji hev re biyanî bikin, hebûna me ji ji holê radikin. Ji xwe aborîya me talan dîkin, me xizan û nezan dihêlin, wêgavêdemek dûdirêj em'ê hîn bêñ eciqandin û bi şunde bîmînin. Lê li Kurdistana Başûr ji gelê Kurd re şensekê bû û derîyekî rizgarîyê vebû!

Piştî li Kurdistana Başûr mafê neteweyî hat bidestxistin û gelê Kurd li ser vî parçeyî bû desthelat, di nav hemû Kurdan dehestênetewî bilintir bûye. Rewşa Başûr, di warê neteweyî de, bi gelemeperi ji Kurdan re hêviyek daye afirandin û piştekdayeçêkirin.

Hemû Kurd, êdî Kurdistana Başûr, ji xwe re xwedî û parêzger dibînin. Êdî Kurd, li parçeyê din bi hêztirdikanin li mafê xwe xwedî derkevin û bi serbilindî netewîtiya xwe biparêzin. Di warê weşan û ragihandinê de, avakîrin û peywendîyê dezgeh û saziyênetewî li her çar parçeyê Kurdistanê û navnetewî, geşkirin û belavkirina ziman û çanda Kurd, rolek girîng dide ser milê gelê Kurdistana Başûr.

Mirina netewetîya gelekî, wendakirina mafê jiyana li ser welitekî ye; wendakirina nasnama gelekî ye; gelekî ku bênasname be, mafê azadîya xwe ji wenda dike. Kesê ku ne endamê netewak serbixwe û azad be, ne xwedîyê raman û kesayetîyek azad e ji...

DE ROL EN INVLOED VAN ZELFORGANISATIES MET BETREKKING TOT KUNST EN CULTUUR IN NEDERLAND

Garip Özcan

De afgelopen jaren zijn er velen veranderingen geweest die duidelijk hun weerslag gehad hebben op het welzijnswerk, met name in het migranten welzijnswerk in Nederland.

De samenleving verandert, mensen maken zich zorgen over maatschappelijke vraagstukken. Ik denk dat organisaties die voor maatschappelijke problemen een bijdrage willen leveren voor oplossingen, dienen derhalve regelmatig na te gaan wat die veranderingen voor hun doelstellingen zijn en de werkwijzen betekenen.

Zoals vele van u weten, dat het tempo van de veranderingen in de samenleving en de toenemende samenhorrigheid "met name sinds 11 september" sterk is gestegen is ook de onderlinge steun en betrokkenheid sterk afgezakt.

De recente internationale ontwikkelingen met name de aangekondigde preventie oorlog door de V.S en haar allianties op Irak, brengen de Koerdische gemeenschap hier in Nederland grote bezorgdheid over gevolgen daarvan. De koerden dreigen het kind van de rekening te worden, Het standpunt van de Nederlandse overheid is wel bekend. Wij zien geen beweging om de mogelijke consequentie, bijvoorbeeld om de nieuwe vluchtingstrom op te vangen.

De "IK" cultuur heeft de "WIJ" denkende cultuur in sterke mate verdrongen. Zodat men dat ook in het echt kan beleven. De cultuur zoals u weet is een manie van leven, een herkenning van een identiteit, een proces, met andere woorden je kunt deze op allerlei manieren definiëren.

Ik denk dat de culturen van verschillende samenlevingen best naast en met elkaar kunnen leven. Voor aankomende generaties zou dit een verrijking kunnen zijn. De universele waarden en normen zouden tevens beter gerespecteerd en gekoesterd worden.

In de Nederlandse samenleving hebben de migranten genoeg bagage om de verantwoordelijkheid ter verbetering van de sociaal cultureel en maatschappelijke woonleefklimaat op zich te nemen.

Het migrantengerichte werk moet zich ook richten op Turkse en Koerdische zelforganisaties. Vooral door de doelmatige inzet van alle krachten en mogelijkheden, gericht op verbetering van het bevorderen van integratie, participatie in Nederland (in het algemeen) en in het bijzonder aan de Haagse multiculturele samenleving.

Tevens moeten de migrantenorganisaties ook duidelijke keuzes maken in het proces van ondernemerschap, gericht op vernieuwing /verandering en op een veelzijdige manier tot steun zijn, aan de Haagse multiculturele samenleving.

De verstrekking van Turkse en de Koerdische kaders kunnen hiervoor de nodige instrumenten verschaffen, werken aan zelfbewustzijn en zelfredzaamheid van de migranten in het algemeen.

Het sociale culturele werk voor migranten kan hierbij een positieve bijdrage leveren aan de verbetering van de Kunst en Cultuur. De samenwerking-bijvoorbeeld de communicatie tussen zelforganisaties kunstinstellingen en buurthuizen kan verbeterd worden door dit soort activiteiten te organiseren.

Het is belangrijk om samen met kunstinstellingen aandacht te schenken aan kunst en cultuur. Wanneer dit niet gebeurd kan dit negatieve gevolgen hebben voor het verloop van de integratie en voor multiculturele samenleving. Een preventieve aanpak is in dit geval wenselijk en noodzakelijk om de schade op lange termijn te kunnen voorkomen.

In concrete zin kunnen wij als de Koerdische Arbeiders en Cultuur Vereniging (KOÇ-KAK) voor de Koerden hierin een belangrijke rol spelen, om een brugfunctie te vervullen tussen culturen, maar bruggen opbouwen tussen culturen kunnen nietslagvaardig zijn.

Op een inventieve en creatieve manier worden mensen gestimuleerd om gezamenlijk problemen dicht bij huis aan te pakken, elkaar informeren, met elkaar nieuwe dingen te leren en vorm te geven aan nieuwe vormen van onderlinge dienstbaarheid en om als herkenbaar te blijven betekend van het solidariteitsgevoel met elkaar en strijdvaardig te zijn.

De organisaties moeten van uit z'n ieder verantwoordelijkheid op gelijkwaardig niveau samenwerken.

Kortom dames en heren door met elkaar initiatieven te nemen krijgt de onderneming hierdoor een andere gezicht, c.q kleur.

Op 12 december vorige jaar hebben wij als MCI i.s.m. Odyssee en met verschillende zelforganisaties een symposium georganiseerd. De thema was "**de invloed en de rol van de Turkse en Koerdische Zelf Organisatie in Den Haag.**"

Tijdens deze Symposium zijn verschillende sprekers aan het woord geweest. Ze hebben aangegeven dat de zelforganisaties voor

beleidontwikkelingen en voor de uitvoerders van lokaal sociaalbeleid een belangrijke partners zijn.

Er is ook door sommige sprekers aangegeven dat ertussen de culturele instellingen en de Gemeenschap weinig samenwerking is. De gemeenschap is moeilijk te benaderen omdat ze gefragmentariseerd is enz. Enz.

Met andere woorden er is duidelijk, dat er geen goede communicatie en/of geen goede samenwerking is. Ik dat de deze mini conferentie in de toekomst een belangrijke bijdrage zal leveren aan het verbeteren van communicatie tussen kunstinstellingen en zelforganisaties.

Tevens zal deze de samenwerking bevorderen. Daarom ben ik er blij mee dat deze georganiseerd is.

Wij hebben ook in 2002 een studieweekend voor de kaderleden voor de zelforganisaties georganiseerd, daar hebben een aantal Turkse en Koerdische zelforganisaties en hun kaders besloten om een Democratische Platform te vormen met als doel:

Het bestrijden van anti democratische gebeurtenissen, die betrekking hebben op migranten. In Nederland en in het bijzonder in Den Haag

Het bestrijden van discriminatie en met een eenduidige visie optreden tegen bezuiniging die onrechtvaardig is

Het behartigen van belangen van democratische organisaties in het algemeen en opkomen voor hun rechten, bijvoorbeeld Sociaal cultureel en financieel

Het organiseren van panels/discussiebijeenkomsten voor Turkse en Koerdische gemeenschap

Het organiseren van gezamenlijke sociaal culturele activiteiten, waar de gemeenschap behoeft aan heeft

Het streven naar een centrale activiteitenruimte, voor de organisaties die lid zijn van het platform

Het versterken van de lobbyfunctie van het platform het advies geven aan Gemeente Den Haag en aan de belanghebbende organisaties bij diverse onderwerpen die betrekking hebben op problematiek van migranten.

Solidariteit en steun geven aan de organisaties die zich inzetten voor democratie in Turkije.

De organisaties hopen met deze mini conferentie een dialoog te creëren om een aangename klimaat tot stand te brengen.

Wij vinden het belangrijk om deze ontwikkelingen onder uw aandacht te brengen. En met U vangedachte te wisselen.

Ons uitgangspunt is: hoe kunnen de migranten zelforganisaties een waardevolle partner zijn in het lokaal sociaal beleid.

www.arsivakurdi.org

INLEIDING; TOESPRAAK VAN MARTIN VAN BRUINESSEN FOTOTENTOONSTELLING VAN HASANKEYF OP 17 SEPTEMBER 2003, DEN HAAG

Bixer Hatin

Ik wil het graag over Hasankeyf hebben. Dit is een stad, gelegen in het oosten van Turkije, met een heel eigen geschiedenis. De reden dat er veel aandacht aan Hasankeyf geschenken wordt, heeft te maken met de plannen van de Turkse overheid, die stuwdammen in deze stad wil aanleggen. Hierdoor zal deze stad met al zijn historie onder water verdwijnen. De Turkse overheid geeft aan dat dit de beste oplossing is voor de bevordering van de economie. Alleen is dit niet de waarheid. Koerden maar ook Soerianie Syrische Christenen uit Oost Turkije denken, dat het aanleggen van stuwdammen in de Tygus niet alleen een puur economisch ten doel heeft. In werkelijkheid willen ze iets anders bereiken, namelijk het wegvagen van de geschiedenis van andere culturen. Veel mensen protesteren daarom tegen deze plannen van de Turkse overheid en doen er alles aan om te voorkomen dat Hasankeyf niet onder water komt te zitten. Hasankeyf is een levend museum; het is een stad die eeuwenoud (3000 jaar voor onze jaartelling en ouder) is en tevens nog steeds bewoond wordt door mensen. In deze stad woonden vroeger mensen van diverse etnische herkomst, die ieder zijn eigen taal had. En zij allen hebben hun eigen sporen achtergelaten. Hasankeyf ligt verder ook op een heel belangrijke strategische plaats. Het gebied waar Hasankeyf ligt was vroeger altijd een overgangsgebied geweest tussen de Mesopotamische beschaving, waar grote rijken uit de vroege oudheid zich manifesteerden. Zoals Babylonië, Asyrië en vanuit het oosten het Perzische Rijk, Armeniërs, het Griekse en Romeinse rijk.

In Hasankeyf werd vroeger gebruik gemaakt van Semitische talen, Asyrisch en later het Aramees, de taal van de Syrische Orthodoxe Christenen tevens ook de taal die Jezus Christus gebruikte. Deze taal was een taal die ook gesproken werd in het Perzische Rijk en het Assyrische Rijk. In Mesopotamië heb je onafhankelijkheid door hele hoge beschaving gehad; zij waren de eerste grote steden die een hoge beschaving produceerden, die onder andere het schrift uitgevonden hadden. Ze ontmoeten elkaar juist in het gebied van Hasankeyf. De Meden waren de voorouders van de Koerden. De Grieken spraken van het rijk van Meden en Perzen. Zij vormden een groot Rijk dat later de hoofdstad van het Assyrische Rijk Ninevë kende.

In Hasankeyf hadden Meden en Koerden gemeen dat zij beiden de directe nakomelingen waren van de Meden. De Meden hadden in Hasankeyf een lange tijd de dienst uitgemaakt. Ook werd de GrieksPerzische oorlog uitgevochten nabij Hasankeyf. Het Griekse leger, Perzische leger en het Assyrische leger waren destijds allemaal door Hasankeyf gegaan, dan was je namelijk sneller bij je bestemming, een andere weg kon je ook niet nemen. Hieruit blijkt de strategische waarde van Hasankeyf heel direct. Het kruispunt Hasankeyf gold niet enkel voor de herenwegen (legerwegen) maar ook voor de waterwegen: over de rivier Tigrus kon veel sneller getransporteerd worden, want transport over water was makkelijker en sneller dan over land. En de Tigrus was verder de belangrijkste verkeersader van Noord naar West en van Zuid naar Oost.

In Hasankeyf is ook een belangrijke brug over water gemaakt, hierdoor was er een verbinding gemaakt met de landweg en de waterweg. Vroeger was dit één van de allermooiste bruggen uit de hele Islamitische wereld. Een brug die verder ook een verbintenis vormt met Armenië, wat nu het hoogland is van Oost-Turkije en aan de andere kant de Syrische vlakte in het Zuiden.

De oorlog's slachtvelden nabij Hasankeyf hebben helaas veel vernielingen aan gebouwen gebracht. Zo zijn er gebouwen die al een paar 1000 jaar oud zijn tot een puinhoop gemaakt; maar archeologen hebben deze laatste jaren deze onderzocht en vervolgens blootgelegd. Daardoor kan nu iets meer van de geschiedenis van Hasankeyf gereconstrueerd worden. De rivier Tigrus loopt hier door een heel diep dal en op de heel steile wand van kalkrots liggen de duizenden rotswoningen van Hasankeyf. In deze woningen zijn munten gevonden uit de 7^e eeuw voor onze jaartelling, dit zijn eigenlijk de alleroudste munten die we kennen. Ook zijn er resten gevonden van een belangrijke bevolking. Boven op de bergen, is er een rots. In de kalksteen van deze rots is een heel oude kasteel gevestigd, die door diverse steden werd gebruikt. Dat is door de Semitisch sprekende heerser gebruikt en daarna door Iraanse taal sprekende heersers en tenslotte door de eerste aanwijsbare Koerden.

Diegene die op een Nederlandse school hebben gezeten en die ooit iets gelezen of gehoord hebben over Kruistochten, zijn daarin vast de naam van Saladdin tegen gekomen. Iedereen die Koerd is, weet dat Sallahuddin Ajahuddi een moslim was die toevallig ook een Koerd was. Hij was zeker geen Koerdische nationalist, omdat hij vocht tegen de Europese kruisvaarders. Hij stichtte een heel groot Rijk en zijn nakomelingen hebben een paar generaties lang Syrië en Egypte beheerst. Vervolgens werden zij ook veroverd door anderen. Ze hadden nog wel een heel klein gebied, die zij beheersten, de nakomelingen van Salihuddin bleven hier zijn wonen, genaamd Hasankeyf.

We vinden tot in de 17^e of 18^e eeuw nog nakomelingen van Salihuddin als heersers in de stad Hasankeyf. In de 10^e eeuw van onze jaartelling kwamen de eerste Turken. Voor diegene die denken dat Hasankeyf helemaal Koerdisch is en er geen Turkse invloeden zijn, moet ik ze helaas teleurstellen. Er zijn naast Iraanse ook Turkse invloeden. Naast de Turkmenen vormen de Selcukken een groot Turkse Rijk. Het is een tak die onder de heersers, de familie Artokide afgesplitst is. Deze hebben een lange tijd zowel in Hasan Keyf als in Amida (Diyarbekir) geheerst. Een aantal van de belangrijkste gebouwen zijn juist door de Artokide gebouwd.

Het is alleen niet duidelijk in hoeverre we kunnen spreken van een Turkse, Koerdische, Armeense of Soerianische architectuur. In ieder geval staan de namen van de Turkse, Koerdische, Arabische heersers op verschillende gebouwen in Hasankeyf. Wat hebben Koerden eigenlijk met stedelijke rijke architectuur te maken, want voordat de mensen naar de grote steden trokken, ongeveer 50 jr. geleden, woonden bijna alle Koerden op het platteland.

Tegenwoordig wonen bijna alle Koerden in de stad. Tot 50 jr. geleden waren de meeste Koerden nog boeren op het platteland. Sommigen waren veehouders. Steden zoals, Diyarbekir, Kermansch of Tabris waren heel grote steden in Koerdistan. Dat waren bestuurscentra die grote Staten vertegenwoordigen die een deel van Koerdistan beheersten. Diyarbekir is de hoofdstad en de bestuursstad voor diverse Staten geweest en als laatste van de Osmaanse Rijk.

Kermansah en Tabris waren na Perzische Staten de belangrijkste bestuurstesteden geweest. In die steden woonden er misschien wel wat Koerden maar de meeste waren Turkse of Iraanse bestuurders bureaucrats. De belangrijkste ambachtslieden die heel vaak bestonden uit de Christelijke minderheden waren Armeniërs, Joden of Arameërs.

De grote massa van de bevolking woonde op het platteland. Er zijn echter ook een aantal steden, anders dan de steden van de bestuursleden, dat zijn het kleine district steden die de hoofdstad van een klein Koerdisch emiraat. Ik noemde net al Hasankeyf, dat het stadje was waar dat het laatste gebied vormde dat de nakomelingen van Salahuddin Ajahuddi van Salladin de bestrijder van de kruisvaarders heersten. Zo waren daar een 20 tal kleine vorstendommetjes, Koerdische vorstendommetjes die geregeerd werden door een leidende familie die allerlei Koerdisch stammen met elkaar in een evenwicht hield en aan het hof van die familie, daar groeide een kleine stad en vooral in die periode van stabiliteit dat is eigenlijk pas in de 16^e / 17^e eeuw ontstaat daar een nieuwe stedelijke cultuur die we puur Koerdisch kunnen noemen. De heersers die hadden kunstenaars, bouwmeesters, dichters en schilders in dienst die o.a ook mozaïeken konden leggen.

De bloeiperiode van de Koerdische literatuur is rond de 16^e/17^e eeuw. De grote Koerdische dichters zoals Lala Ceziri, Ahmad Egani en een groot aantal andere dichters leefden aan het hof en produceerden daar aan de Koerdische hoge cultuur.

Bitlis is een stad die enorm rijk is aan moskeeën, kloosters, huizen met een bijzonder architectuur. Door een Turkse architectuur historicus wordt die stijl meestal Selcuks genoemd. Dat was in die periode dat je in Turkije nog niet over Koerden kon spreken, maar dat was een stijl die verschilt van West-Turkije ook verschilt van West-Turkije ook verschilt van de Syrische stijl en van de Iraanse stijl. Er staat een hele aparte bouwstijl die specifiek is voor wat nu Oost-Turkije is dus voor Noord-Koerdistan. De ambachtslieden daarvan waren waarschijnlijk geen Turken en ook geen Koerden, dat waren van Christelijke minderheden, Armeniërs en dergelijke.

JONGERENUITWISSELING 2003

Mehmet

Koc-Kak organiseert al sinds enige tijd, diverse uitwisselingsprojecten met jongeren uit allerlei Europese landen. Tijdens deze uitwisselingen worden jongeren in de gelegenheid gesteld, om samen met andere leeftijdsgenoten over verscheidene "actuele" onderwerpen te discussiëren.

In tegenstelling tot voorgaande jaren, werd dit jaar de jongerenuitwisseling door de Koerdisch Instituut te Brussel georganiseerd en verzorgd. Het Koerdisch Instituut te Brussel is een onafhankelijk sociaal-culturele organisatie. Het is de voortzetting van "Tekoser, Koerdische Arbeiders en Studenten gemeenschap in België, die in 1978 gesticht werd en in de loop van 1989 deze nieuwe naam kreeg.

Het Koerdisch Instituut te Brussel streeft een dubbel doel na: enerzijds de Koerden die in België leven te helpen om zich in te schakelen in de Belgische maatschappij, zonder daarbij hun eigen culturele identiteit te verliezen, anderzijds het Belgische, Europese e.d. publiek in te lichten over de Koerdische geschiedenis, cultuur.

Als verblijflocatie werd er voor een kasteel in de buurt van de Belgische stad Brugge gekozen. In dit kasteel zouden jongeren uit Duitsland, België, Nederland en Noorwegen voor een periode van twee weken verblijven.

Veel mensen moesten in het begin nog wat wennen aan de nieuwe verblijfplaats. Het was immers voor veel jongeren een ander "onbekend" land. Voor de jongeren uit Nederland was dat niet zo 'n probleem, zij hoefden zich namelijk nauwelijks aan de nieuwe situatie aan te passen. De meeste mensen in Brugge spraken namelijk al behoorlijk Nederlands, dit maakte natuurlijk een hele hoop dingen gemakkelijker voor ons.

Op de eerste dag van de uitwisseling maakten de jongeren kennis met elkaar, daarnaast werden ook de huishoudelijke reglementen medegedeeld. De meeste jongeren hadden al een enorme reis achter de rug voordat ze uiteindelijk in Brugge aankwamen. Het was dan ook zeer verstandig dat de eerste dag tevens ook al rustdag werd beschouwd.

De volgende ochtend was er een rondreis door de stad Brugge ingepland. Omdat we met een groot aantal personen waren, werd er besloten om de groep in een aantal subgroepen te verdelen.

Naast excursies naar plekken zoals het Europees Parlement in Brussel, Gendt en de Noordzee, werden er ook regelmatig discussies en besprekingen over actuele onderwerpen gehouden. Enkele voorbeelden hiervan waren, huiselijk geweld, jongerenproblematiek en de positie van de vrouw.

In deze discussies kwam het al gauw naar voren, dat de meningen van jongeren over bepaalde onderwerpen sterk van elkaar verschilden. Dit veroorzaakte soms zeer intense discussies, waarbij ieder persoon zijn eigen standpunt duidelijk naar voren wou brengen.

Het doel van deze discussies was om elkaar beter leren te begrijpen en op de hoogte te komen van de problematiek rondom deze onderwerpen. Op deze manier konden jongeren van elkaar leren.

Onder een korte enquête die onder de jongeren werd gehouden, kwam naar voren, dat men veel van elkaar heeft geleerd en dat de manier waarop de diverse discussies werden georganiseerd erg prettig was.

Uiteraard werd er ook het nodige aan sport gedaan, op een nabijgelegen grasveld werden verscheidene voetbal en volleybal wedstrijden georganiseerd. In deze wedstrijden speelden jongeren uit diverse landen in groepen tegen elkaar.

Na twee weken met elkaar samengewerkt te hebben, kwam uiteindelijk ook het moment om afscheid van elkaar te nemen aan. Afscheid nemen is altijd een heel moeilijk gebeuren, ook hier werd er veel getreurd.

De meeste jongeren hebben dan ook elkaar hun telefoonnummers en emailadressen gegeven om op deze manier de vriendschappen die zijn gevormd, te onderhouden. Achteraf gezien kunnen we concluderen dat het een zeer succesvolle uitwisseling is geweest, waarbij veel unieke ervaringen tussen jongeren zijn gedeeld.

We verheugen ons dan ook alvast op volgend jaar!!

rêziman - kirdar

NÜDEM-2

Kirdarêñ rêzdar

Ji bil heşt kirdarêñ jêrîn, hemû kirdarêñ ku bi “-în” û “-andin” diqedin, kirdarêñ rêzdar in. Her çiqas bi “-în” û “-andin” neqedin jî, ev her du kirdar jî rêzdar in: “**kutan**” û “**mirin**”

“anîn, danîn, girîn, jîn, rîn, tunîn, vîn” bi “-în” diqedin, lê kirdarêñ nerêzdar in.
“xandin” bi “-andin” diqedede, lê kirdarek nerêzdar e.

Peydakirina koka kirdarê: “-în” û “-andin” ji dawîya kirdarê tê avêtin.

<u>kirdar</u>	<u>kirdar</u>	<u>kok</u>
afîrîn	afirandin	afîr
alîn	alandin	al
avisîn	avisandin	avis
axifîn	axifandin	axif
barîn	barandin	bar
biriqîn	biriqandin	biriq
birrîn	-	birr
cemidîn	cemidandin	cemid
civîn	civandin	civ
çêrîn	çêrandin	çêr
çikîn	çikandin	çik
-	çandin	ç
çinîn	-	çin
domîn	domandin	dom
êşîn	êşandin	êş
helîn	helandin	hel
herikîn	herikandin	herik
-	hêçandin	hêç
fetisîn	fetisandin	fetis
fîrrîn	fîrrandin	fîrr
kalîn	-	kal
karîn	-	kar
kelîn	kelandin	kel
kenîn	kenandin	ken
kesirîn	kesirandin	kesir
kirrîn	-	kirr
kişîn	kişandin	kiş
kolîn	-	kol
marîn	marandin	mar
mêjîn	mêjandin	mêj
miçikîn	miçikandin	miçik
nêrîn	-	nêr
nivîsîn	-	nivîs
parzîn	parzandin	parz
peritîn	peritandin	perit
peyîvîn	peyîvandin	peyîv

pêyîn	pêyandin	pêy
qedîn	qedandin	qed
qefilîn	qefilandin	qefil
qêrîn	qêrandin	qêr
ramîn	ramandin	ram
revîn	revandin	rev
rêsîn	-	rês
rijîn	rijandin	rij
rizîn	rizandin	riz
sekinîn	sekinandin	sekin
-	sitandin	sit
sitêrîn	sitêrandin	sitêr
sitirîn	sitirandin	sitir
-	şandin	ş
şewitîn	şewitandin	şewit
şidîn	şidandin	şid
şikîn	şikandin	şik
şimitîn	şimitandin	şimit
tevizîn	tevizandin	teviz
tewîn	tewandin	tew
venciqîn	venciqandin	venciq
werimîn	werimandin	werim
westîn	westandin	west
weşîn	weşandin	weş
wêrîn	wêrandin	wêr
xapîn	xapandin	xap
xebitîn	xebitandin	xebit
xemilîn	xemilandin	xemil
xeniqîn	xeniqandin	xeniq
xeyîdîn	xeyîdandin	xeyîd
xurîn	xurandin	xur
zanîn	-	zan
zeliqîn	zeliqandin	zeliq
-	zêrandin	zêr

Kirdarênu bi “-în” diqedin:

Rêz: di + kok + pêveka kesitî (-im, -î, -e, -in, -in, -in)

zanîn
ez   dizanim   (di + kok + im)
tu   dizanî   (di + kok + î)
ew   dizane   (di + kok + e)

em   dizanin   (di + kok + in)
hûn   dizanin
ew   dizanin

	<u>karîn</u>	<u>ramîn</u>	<u>sekinîn</u>	<u>kirrîn</u>	<u>qêrîn</u>	<u>nêrîn</u>	<u>pêyîn</u>
ez	dikarim	diramim	disekinim	dikirrim	diqêrim	dinêrim	dipêyim
tu	dikarî	diramî	disekinî	dikirî	diqêrî	dinerî	dipêyî
ew	dikare	dirame	disekine	dikirre	diqêre	dinere	dipêye
em	dikarin	diramin	disekinin	dikirrin	diqêrin	dinêrin	dipêyin
hûn	dikarin	diramin	disekinin	dikirrin	diqêrin	dinêrin	dipêyin
ew	dikarin	diramin	disekinin	dikirrin	diqêrin	dinêrin	dipêyin

Kirdarêñ ku bi “-andin” diqedin:

Rêz: di + kok + pêveka kesitî (-înim, -înî, -îne, ïnin, -înin, -înin)

şandin

ez	dişînim	(di + kok + înim)
tu	dişînî	(di + kok + înî)
ew	dişîne	(di + kok + îne)
em	dişînin	(di + kok + ïnin)
hûn	dişînin	
ew	dişînin	

	<u>çandin</u>	<u>xebitandin</u>	<u>sikandin</u>	<u>mêjandin</u>	<u>revandin</u>	<u>domandin</u>	<u>sitandin</u>
ez	diçînim	dixebeitînim	dişikînim	dimêjînim	direvînim	didomînim	disitînim
tu	diçînî	dixebeitînî	dişikînî	dimêjînî	direvînî	didomînî	disitînî
ew	diçîne	dixebeitîne	dişikîne	dimêjîne	direvîne	didomîne	disitîne
em	diçînin	dixebeitînin	dişikînin	dimêjînin	direvînin	didomînin	disitînin
hûn	diçînin	dixebeitînin	dişikînin	dimêjînin	direvînin	didomînin	disitînin
ew	diçînin	dixebeitînin	dişikînin	dimêjînin	direvînin	didomînin	disitînin

“kutan” û “mirin”:

<u>kirdar</u>	<u>kok</u>
kutan	kut
mirin	mir

	<u>kutan</u>	<u>mirin</u>
ez	dikutim	dimirim
tu	dikuî	dimirî
ew	dikute	dimire
em	dikutin	dimirin
hûn	dikutin	dimirin
ew	dikutin	dimirin

	<i>yekanî</i>	<i>pirranî</i>
barîn	<u>Baran gurr dibare.</u>	
çêrîn	<u>Çêlek li mîrgê diçêre.</u> <u>Çêleka we li mîrgê diçêre.</u>	<u>Çêlek li mîrgê diçêrin.</u> <u>Çêlekên we li mîrgê diçêrin.</u>
êşîn	<u>Serê min diêşe.</u> <u>Diranê wê diêşe.</u>	<u>Diranê wê diêşin.</u>
kalîn	<u>Mî jibo berxa xu dikale.</u>	<u>Mî jibo berxên xu dikalin.</u>
nêrîn	<u>Ez li jêr dinêrim.</u>	<u>Em li jêr dinêrin.</u>
nivîsîn	<u>Robîn nameyekê dinivîse.</u> <u>Robîn nameyan dinivîse.</u>	<u>Robîn û Botan nameyekê dinivîsin.</u> <u>Robîn û Botan nameyan dinivîsin.</u>
peyîvîn	<u>Keçik bi hevala xu ra dipeyîve.</u> <u>Keçik bi hevalênu xu ra dipeyîve.</u>	<u>Keçik bi hevala xu ra dipeyîvin.</u> <u>Keçik bi hevalênu xu ra dipeyîvin.</u>
ramîn	<u>Tu çîma wisa kûr diramî?</u>	<u>Hûn çîma wisa kûr diramin?</u>
zanîn	<u>Kî bersîva vê pirsê dizane?</u>	<u>Kî bersîva vê pirsê dizanîn?</u>
domandin	<u>Komela me karê xu baş didomîne.</u>	<u>Komelênu me karê xu baş didomînin.</u>
helandin	<u>Dayê rûn dihelîne.</u>	<u>Dayê û bavo rûn dihelînin.</u>
kışandin	<u>Tûrîst wêneyênu avahîyênu kevn dikişîne.</u>	<u>Tûrîst wêneyênu avahîyênu kevn dikişînin.</u>
mêjandin	<u>Dayik pitika xu dimêjîne.</u>	<u>Dayik pitikênu xu dimêjînin.</u>
parzandin	<u>Gulê şîr diparzîne.</u>	<u>Gulê û Zelal şîr diparzînin.</u>
sekinandin	<u>Polîs me dîsa disekeñîne.</u> <u>Polîsê Tirk me dîsa disekeñîne.</u>	<u>Polîs me dîsa disekeñînin.</u> <u>Polîsê Tirk me dîsa disekeñînin.</u>
şandin	<u>Şores ji Gulistanê ra tim nameyan dişîne.</u>	<u>Şores û Gulistan ji hev ra tim nameyan dişînin.</u>
xemilandin	<u>Hîvbanû xu jibo dîlanê dixemilîne.</u>	<u>Hîvbanû û Zerya xu jibo dîlanê dixemilînin.</u>

RÊWÎTİYEK

Li goristana azardilî
 Sîha mirinê ye dar û gulî
 Zarotîya min a dî govendê de
 Bi mirovên di reşaya xwe de
 Bê sewt mane.

Ditirsin,
 Ji rengê kefenê riziyayî
 Kefenê rûyê min nixwimandî.
 Miriyêñ bi xetêñ sitûr
 Li dilê min xetêñ tirsê kişandî.

Çiqas bidomîne demborî
 Li rûpelan dibe qatqatî
 Mîrata rengavêtî
 Çiqas mazin dibe rastî
 Jîyanê dikişînim kezeba xwe
 Jibo rojek nû
 Tê sotin
 Qurmê jîyana demborî
 Ji xak re dibe xwelî
 Êdî ji rehêñ xwe katêñ nû dide
 Naxwaze bibeħîze dengekî din
 Xeynî dengê xwe
 Kurê Mûsa

Li ber dîwarê girî
 Gava diqewirîne gunehêñ xwe
 Tijî dike guhêñ wî
 Dengê azan û naqosan
 Disincire hêrsa wî
 Gava bi guneh oïl dike
     Kevirê sar
 Hêstirêñ çavêñ wî

Didan ber tajanga feylesofê çaxa navîn
 Gava li çareserîya rastîyê digerîya
 Çarhawîr bi av û xendeqan girtî
     Ramana azadî.
 Min tûj kir şûrê xwe
 Yê ji bizotê stêran çêbûyî
 Di navbêna sindan û mîrkutê tola xwe.
 Difirim zîndana Bruno û Galîleî
 Li piştâ hespê sipî yê bi cotperri
 Marmarokê, ma ci dibe,
 Jibo arê Bruno jî qurtek av bîne!

Li ava dîcle gava tema^oe dikim
 li bin sîha wê pirê;
 Xwîn diherike ji piştâ min
 Ji birîna ku şûrê Bedewî tê çekandî
 Dîcle serapeng di xwînê tê dan
 Ji qirkirînê talankerêñ Asya navîn

Jibo kor nebe hiş û bala me
     Di vê rîça bêdawî
 Winda nebe van şopêñ gelempêrî
 Min destan nivîsî li ser kevirê helanê
 Bi pesin dixwînin vêna
 Li ser kevirêñ goran
 Miriyêñ bi min re govend girtî
 Miriyêñ bi ruyê wan ve xwîn hatî.

Kevanê xwe yê bi xwîn lê dide Dîcle
 Li pira rawestî, têla kemanê
 Bi xumexuma dûrika xwe
 Serpêhatiyek dirêj dibêje
 Ü ji bilûrê awazek bi şewat
     Diherike erdê
 Tevlî hêsrirêñ çavan
 Li bircêñ reş têñ nivîsandin
     Notayêñ awazê
 Li ezmanê vê xumîna bêdawî
 Teyrikêñ rêz girtine
 Sitrana azadîyê dixwînin.

Edîp Galîn

Aantallen

Als je weet hoe je
de bladeren van dat bos moet tellen
Als je weet hoe je
alle vissen groot en klein, moet tellen
Als je weet hoe je
de vogels moet tellen
die trekken van Noord naar Zuid
en van Zuid naar Noord
Dan weet ik zeker
dat ik erin zal slagen om,
de martelaren van mijn land,
Koerdistan te tellen.

Sherko Bekas

De Eufraat

Vaak komt de Eufraat
Hoestend
zet hij zich naast me neer
Zijn hand glijd
Langs golven van zijn lange baard
en hij zegt:
Van ieder gedicht
is wat overblijft tot aan het einde
mijn water
en de woorden
die de onderdrukten niet vergeten

Sherko Bekas